

Současný stav a hlavní vývojové tendence forenzní psychologie

Kriminalita jako sociální jev je neslučitelná s principy socialistické společnosti. Boj proti ní vyvolává mimo jiné také potřebu aplikace poznatků psychologie v problematice, zahrnující otázky jednak vzniku delinkventního jednání, jednak postupů, jimiž je odhalováno a dokazováno, dále procedura jako je výslech, vazba, vlastní soudní řízení včetně řízení vykonávacího, v němž pak probíhá důsledný proces resocializace.

Obor aplikované psychologie, zabývající se řešením zmíněných problémů, bývá obvykle nazýván souhrnným názvem psychologie forenzní nebo také některými autory psychologie právní, neboť jde o dílčí vědní psychologický obor, zahrnující nejširší okruh psychologických problémů, které vyplývají v souvislosti s fungováním práva, s prací aparátu justiční správy, s prací aparátu bezpečnosti a vězeňství.

Do forenzní (právní) psychologie jsou zahrnovány tyto dílčí speciální obory:

a) Psychologie kriminální (též kriminologická) jako věda zabývající se psychickými jevy spojenými s porušením zákona, utvářením protispolečenských postojů a jejich realizací v trestním jednání a také cestami překonání těchto jevů v psychice člověka s cílem předcházet trestné činnosti;

b) Psychologie soudní (forenzní) ve vlastním (užším) slova smyslu (též psychologie procesní, psychologie svědeckých výpovědí a psychologie vyšetřovacích činností) jako věda zabývající se psychickými jevy spojenými s účastí na trestním řízení, zákonitostmi lidské psychiky v průběhu trestního řízení, při funkčních úkonech v trestním řízení;

c) Psychologie nápravná jako obor aplikované psychologie zkoumající psychické jevy spojené s uplatněním trestů (odnětí svobody aj.) a s psychickými procesy, na nichž spo

čívá převýchova odsouzených. Pokud jde o aplikaci psychologických poznatků v psychodiagnostice a v resocializaci pachatelů trestných činů vězněných v nápravně výchovných ústavech, mluvíme o **p s y c h o l o g i i p e n i t e n - c i á r n í .**

Vyjmenované obory aplikované psychologie mají vztah k dalším psychologickým disciplinám: k psychologii klinické, pedagogické, vývojové, obecné, sociální, poradenské, dopravní aj.

Dosavadní stav forenzní psychologie u nás.

Třeba říci, že forenzní psychologie (a uvedená její odvětví), třebaže má ve světovém měřítku poměrně dlouhou tradici (soudní psychologie v užším slova smyslu), je dosud oborem málo rozvinutým, a to nejen u nás, ale i v jiných státech. Jsme však svědky počínajícího rozvoje této disciplíny, jejíž sociální funkce při budování socialistické společnosti je velmi důležitá. V SSSR bylo roku 1968 zřízeno byro pro koordinaci vědeckých výzkumných prací v oblasti právní (forenzní) psychologie. Prof. A.A. Smirnov ve svém referátě na III. všesvazovém sjezdu Sdružení psychologů (Kyjev 1968) poukázal na nutnost obnovení výzkumu v oblastech "prozatím nepěstovaných", mezi nimiž uvedl též psychologii právní.

U nás je forenzní psychologie (konkrétně kriminologická) pěstována ve Výzkumném ústavu kriminologickém při GP, dále ve Výzkumném ústavu penologickém Sboru nápravné výchovy (konkrétně psychologie penitenciární) - v praxi pak psychology zaměstnanými v nápravně výchovných ústavech. Řada klinických psychologů i psychologů z jiných oblastí aplikované psychologie se pak zabývá v praxi soudní psychologickou expertýzou.

Hlavní úkoly zajišťující rozvoj forenzní psychologie

Některé základy rozvoje forenzní psychologie byly u nás již v minulých letech založeny. Pro další její rozvoj třeba stanovit další úkoly a podmínky:

1) V r. 1967 byla při ČSPS ČSAV založena sekce forenzní psychologie. Na jejích zasedáních byla přednesena řada referátů z kriminologických a penitenciárních výzkumů, dále referáty z praxe soudní psychologické expertízy.

Pro další rozvoj forenzní psychologie bude třeba intenzivně rozvíjet aktivitu této sekce ČSPS; zejména bude třeba zainteresovat na jejím programu i psychology z jiných psychologických disciplín, kteří fungují (nebo hodlají být činní) jako soudní experti, a zajistit tak zkvalitnění jejich činnosti, jejímž důsledkem má být prohloubení socialistické zákonnosti.

Závažným úkolem na tomto úseku činnosti pro příští léta bude vypracování modelu psychologické soudní expertízy, dále zajištění postgraduálního školení pro tuto praktickou psychologickou činnost.

Sekce musí dále zajistit koordinaci práce vědecko-výzkumných pracovníků a psychologů z praxe. Dále musí zainteresovat na své činnosti pracovníky Bezpečnosti, vězeňství, prokuratury, soudů, postpenitenciární péče a správního dohledu, seznamovat je s poznatky ve svém oboru a přispět tak ke zvědečtění jejich praktické činnosti.

2) Závažný je problém zajištění dostatečného počtu psychologů - specialistů v oboru forenzní psychologie. Týká se to zejména Sboru nápravné výchovy, podle jehož názoru je aplikace psychologie v resocializaci vězněných pachatelů nezbytná. Již dnes je počet psychologů, pracujících v nápravně výchovných ústavech hluboko pod plánovanými stavy.

3) S předchozím bodem souvisí otázka výuky forenzní psychologie na vysokých školách. Dosavadní její stav je neuspokojivý a neodpovídá požadavkům praxe. Dnes je forenzní psychologie povinným předmětem pouze na katedře psychologie v Olomouci, jinde je předmětem nepovinným, volitelným.

Aby mohla forenzní psychologie přispět účinněji než dnes k řešení psychologických problémů kriminality, bude nutné zahrnout ji do programu výuky psychologie na katedrách psychologie jako povinný předmět, zajistit její kvalitní výuku a v té věnovat pozornost také otázkám soudní expertízy, jejíž znalost je důležitá pro všechny psychology.

Důležitá je i otázka postgraduálního školení v oboru forenzní psychologie, zajišťujícího získání profesionální specializace. (Pro psychology ve vězeňství zajišťuje dnes toto školení Výzkumný ústav penologický.)

Výuku forenzní psychologie třeba v budoucnu zajistit nejen na katedrách psychologie, ale též pro pedagogy, právníky (je již částečně realizováno), dále v postgraduálních kurzech pro všechny pracovníky činné v trestním řízení za účelem prohloubení jejich odbornosti a zvědečtění socialistického soudnictví.

4) Pro rozvoj forenzní psychologie, založené na principech marxismu a sloužící plně státu socialistického typu, bude nutná spolupráce se socialistickými zeměmi, jejichž trestní politika vychází ze stejných ideologických principů a sleduje stejné společenské cíle související s budováním socialistické a komunistické společnosti. Poznatky teoretiků a praktiků z oboru forenzní psychologie v těchto státech budou v budoucnu stále více podporovat rozvoj socialistické forenzní psychologie.

V tomto ohledu je nutná v příštích letech integrace psychologického, kriminologického a penitenciárního výzkumu, výměna zkušeností, překlady knih a odborných statí, vzájemné styky na konferencích apod.

5) Z konkrétních výzkumných úkolů, jež bude třeba plnit v nejbližších letech, možno prozatím jmenovat tyto:

- a) Výzkum právního vědomí
- b) Výzkum osobnosti různých kategorií kriminálních pachatelů, jejich psychologická klasifikace, zejména pro potřeby diferencovaných nápravně-výchovných metod
- c) Propracování aplikace různých poradenských a psychoterapeutických metod v resocializaci vězněných pachatelů

- d) Výzkum mladistvých pachatelů trestných činů a rozpracování metod jejich účinné reedukace
- e) Výzkum v oblasti kriminalistické psychologie (svědecké výpovědi aj.)
- f) Výzkum zázvadových skupin mládeže
- g) Otázky predikce kriminality na základě psychologických dat
- h) Propracování metodologie speciálních oborů forenzní psychologie
- i) Výzkum predelinkventního chování
- j) Výzkum psychologických faktorů relevantních pro pracovní výchovu odsouzených osob
- k) Výzkum efektivnosti dosavadních metod výkonu trestu odnětí svobody
- l) Výzkum pracovníků Bezpečnosti, vězeňství a dalších kategorií pracovníků činných v trestním řízení a propracování psychologických metod pro výběr uchazečů do těchto profesí.

(Pozn. Další úkoly budou uvedeny v pozdější úpravě - po projednání s příslušnými pracovišti.)